

Georg Ludwig Frobenius hos Tycho Brahe på Hven

15. maj - 29. juni 1591

Afskrevet af Bartlett R. Butler og J.R. Christianson fra "Georg Ludwig Frobenius: Selvbiografi 1587-99". NKS 2596 folio, Det kongelige Bibliotek.

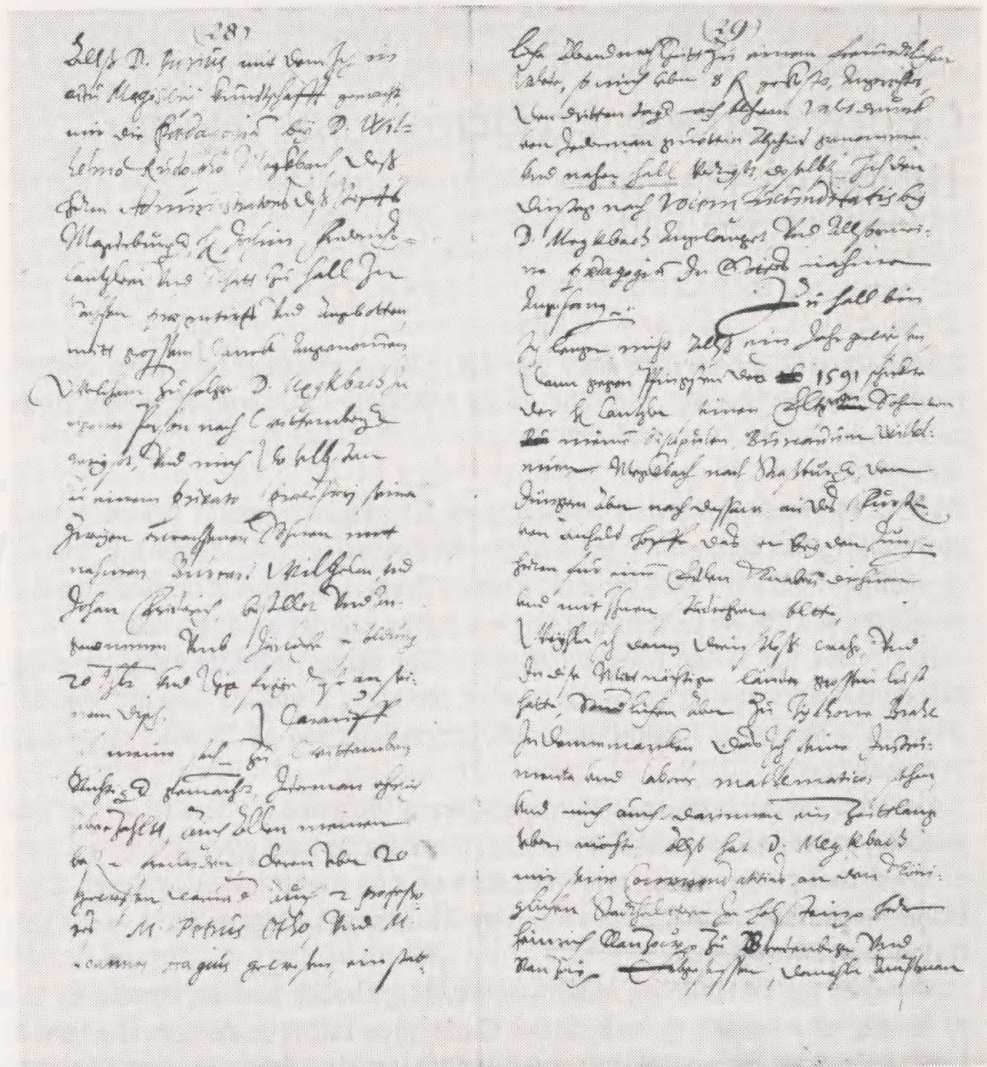
Da Dr. Pierius, som jeg havde studeret til magistergraden sammen med, oplyste mig om lærergerningen hos Dr. Wilhelm Rudolph Megkbach, kansler og rådmænd i Halle i Sachsen for Joachim Frederick, der var administrator af Magdeburgs stift, og anbefalede mig¹⁾, modtog jeg det med stor tak.

Resultatet var at Dr. Megkbach personligt rejste til Wittenberg og engagerede og ansatte mig som privatlærer for hans 2 voksne sønner, der hed Burcard Wilhelm og Johan Friederich, for en årlig løn på 20 daler og fri kost ved hans bord.

Derefter ordnede jeg mine anliggender i Wittenberg, betalte ærligt min gæld og anrettede en storslået middag, der kostede mig over 8 floriner, som et venskabeligt farvel for mine bedste venner - mere end tyve i tal - der i blandt to professorer M. Petrus Otho og M. Joannes Hagius. Tre dage senere forlod jeg velfornøjet alt.

Så rejste jeg til Halle og ankom til Dr. Megkbachs hus om torsdagen den 5. søndag efter påske og begyndte i Guds navn mit arbejde som huslærer²⁾. Jeg havde ikke været i Halle i mere end 1 år, da kansleren ved pinsetid i 1591 sendte sin ældste søn til Strassburg og den yngre til fyrsten af Anhalts hof i Dessau for at tjene den unge prins som page og studere sammen med ham³⁾.

Nu var jeg uden ansættelse og havde stor lyst til at se de nordiske lande, særligt ønskede jeg at besøge Tycho Brahe i Danmark for at lære hans instrumenter og matematiske studier at kende, og også en tid selv udøve nogle. Derfor gav Dr. Megkbach mig en anbefaling til den kongelige statholder i Holsten, Henrik Rantzau, arving til Bredenbergen og Rantzau, dengang amtmand i Segeberg, og foranledigede også en anbefalingsskrivelse til Tycho Brahe fra Dr. Caspar Peucer, på den tid livlæge for fyrsten af Dessau. Han gav mig tillige en anbefaling til Jacob Seefeld, dengang hofmarskal hos

Frobenius' håndskrevne selvbiografi, som findes i bibliotekets Håndskriftafdeling. Side 28 ff beskriver Frobenius oplevelser på Hven.

enkedronning Sofia (der til mit held netop havde overværet prinsedåben i Wolffenbüttel), som forespurgte om det var muligt for mig at rejse tilbage til Danmark sammen med den førnævnte hofmarskal uden omkostninger for mig⁴).

I den Almægtiges navn tog jeg så venligt afsked med Dr. Megkbach og hans kone og brød op fra Halle om mandagen efter den tredie søndag i 1561 med retning mod Kalbe og Magdeburg sammen med kansleren, som også rejste til Magdeburg⁵).

Jeg blev to dage hos abbed Petro Ulnem i klosteret Bergen nær Magdeburg, og rejste til Braunschweig med fri kørsel og ankom der om middagen på den samme dag som enkedronningen af Danmark var passeret tidligt om morgenen.

Fordi jeg var kommet for sent, hyrede jeg hurtigt selv en vogn, som kostede mig 5 groschen, da jeg ikke vidste, hvordan man skulle forhandle med kusken. Så fulgte jeg efter enkedronningen og indhentede hende til sidst i Lüneburgområdet på et slot, der tilhørte hertugen af Lüneburg. Straks overrakte jeg min anbefaling til hofmarskallen, som omgående optog mig i sit følge og befalede sine folk altid at sørge for mig.

Så rejste jeg med ham, men hele tiden i en kærre, som det er skik der, gennem Celle med ophold i 2 dage, så til klosteret Epsdorff og derfra til Peutzenburg på den anden side Elben, som tilhører Ulrich af Mecklenburg.

Vi blev der et par dage, fordi hertugen var tilstede og ville underholde sig med sin datter, enkedronningen, som var på besøg⁶). Så brød vi op og rejste gennem Lauenburg til Bergedorf og kom derfra til Segeberg.

På denne tid døde Kai Rantzau, den kongelige statholders søn. Fordi han (Henrik Rantzau) ikke blot var tynget af denne triste begivenhed, men også var optaget af dronningen, blev der ikke lejlighed til at præsentere min anbefaling for hans eksellence, da vi kun var der én nat.

Den følgende dag rejste vi til Eutin, derfra over Lüthenborg til Heiligenhafen. Denne by ligger ved Østersøen og vi ventede der i 2 dage til dronningen kom og sejlede derfra 8 sømil til Rødby på Lolland, videre derfra til Nykøbing Falster, passerede gennem Vordingborg på Sjælland og nåede endelig København Kr. Himmelfartsaften⁷).

Den følgende dag blev jeg der for at se byen og undersøge hvordan jeg bedst kom til Uraniborg på øen Hven, hvor Tycho Brahe opholdt sig og udførte sine himmelobservationer, for (endnu) var jeg ikke stødt på hverken pram eller skib, der sejlede derover.

Den næstfølgende dag sejlede jeg med en Landskrona-pram fra Skåne tilbage til Landskrona.

Da jeg ankom der henimod aften, lejede jeg omgående en lille båd med 2 mænd, som bragte mig og min bagage til Hven, der ligger 2 sømil derfra. Det var mørk nat, da jeg ankom, Gud været lovet, lykkelig og rask.

Jeg bankede straks på på slottet og bad om foretræde for Hr. Tycho Brahe, men portneren afslog at melde mig og oplyste at hans herre allerede var gået til ro, og han turde ikke lukke nogen ind uden hans vidende og tilladelse. Derfor måtte jeg tilbringe natten på marken udenfor slottet og jeg var meget sulten, for jeg havde ikke spist hele dagen. Heldigvis var det en smuk, klar og lun nat. Ellers ville jeg foruden min faste have fået bad, for der

Tycho Brahe (1546-1601). - Tycho Brahe fik i 1576 øen Hven som len af Frederik d. 2. Opførte her observatorierne Uraniborg og Stjerneborg. Han konstruerede selv de fleste astronomiske instrumenter og foretog sammen med sine mange elever en række betydelige, og med hidtil ukendt nøjagtighed gennemførte observationer af solen og månen og af planet- og fiksstjernepositioner.

var ingen træer på øen til at give ly.

Tidligt om morgenen den næste dag, lørdag, lod jeg mig melde hos Tycho Brahe. Da han gav mig foretræde overrakte jeg ham mine anbefalinger fra såvel Dr. Caspar Peucer, som Dr. Wilhelm Rudolph Megkbach. Da han havde læst dem og vi havde talt sammen længe, optog han mig som astronomisk student i sit observatorium.

Da jeg havde været der 4 eller 5 uger og også havde fået min kost ved hans bord (sammen med en anden student fra Bergen i Norge, der hed Conrad Aslachius) spurgte han mig gennem sine studenter om jeg kunne tænke mig at blive hos ham og tjene ham med astronomiske studier⁸). Jeg erklærede at jeg godt kunne tænke mig at blive hos ham i et, to eller tre år, hvis ansættelsesbetingelserne var tålelige.

Få dage efter foreholdt han mig følgende betingelser: For det første måtte jeg binde mig for 6 år hos ham. For det andet måtte jeg love aldrig af afsløre noget som helst overfor nogen mennesker, hverken i min tjenestetid eller efter jeg havde forladt ham, når de seks år var gået. For det tredje at jeg ikke ville afskrive nogle af hans opdagelser for at bruge dem til egen fordel eller til personligt brug, når jeg havde afsluttet mine studier hos ham. Min beskræftigelse skulle være uden tøven at arbejde hvor som helst han med fordel kunne bruge mig i sine astronomiske og pyronomiske undersøgelser.

For dette ville han give mig underhold ved sit bord, men ingen årlig løn eller klæder, dog hvad han forundte mig, skulle jeg få.

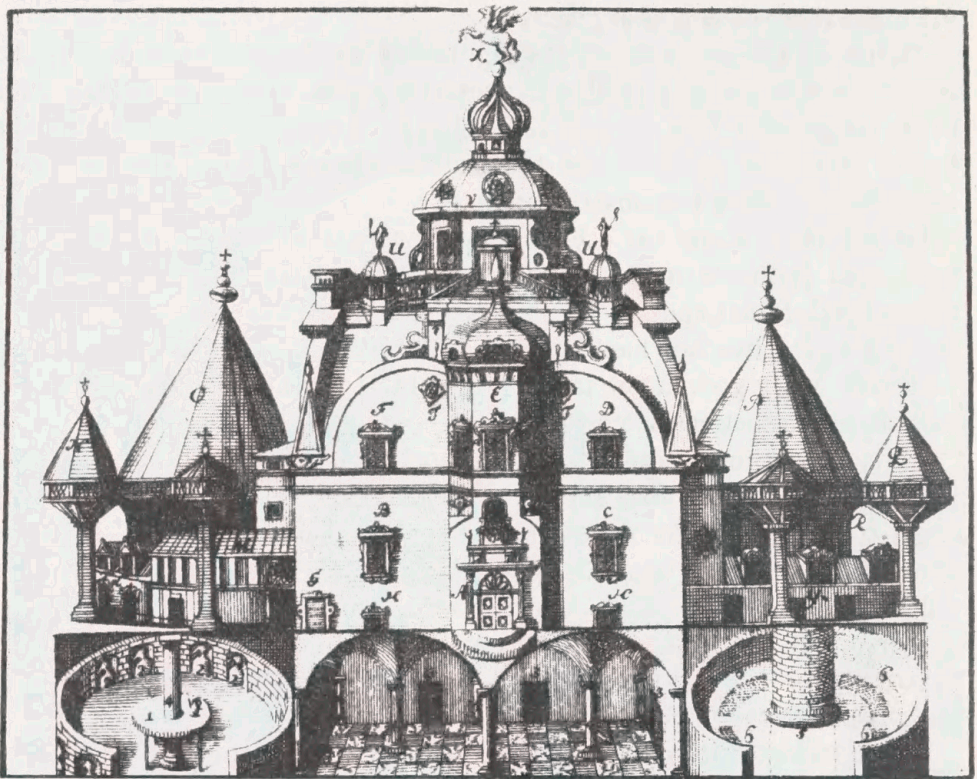
Jeg bad om betænkningstid, og da adskillige dage var gået, erklærede jeg, at jeg ikke kunne akceptere de foreslåede betingelser.

For det første kunne jeg ikke binde mig for så lang tid som seks år, fordi jeg ikke havde planer om at fortsætte med at studere astronomi, men hellere ville fortsætte med enten medicin eller jura. Jeg ønskede også at besøge fjerne steder, se andre lande og folkeslag og lære fremmede sprog. Jeg var helt villig til at opfylde den anden betingelse: ikke at afsløre og udbrede noget om hans opdagelser og observationer til noget menneske. Den tredje betingelse, at jeg aldrig i fremtiden måtte bruge hans opfindelser, fandt jeg imidlertid fuldstændig uantagelig for hvis jeg lærer noget og ikke kan bruge det i fremtiden til hjælp for mine egne studier vil det simpelthen være spildt.

Desuden ville jeg ikke kun arbejde for kosten, uden nogen fastsat løn.

Jeg bad ham om at ændre betingelserne så de blev overensstemmende med mit svar, for hvis han fastholdt de allerede fremsatte ville jeg ikke opfylde dem, selvom det betød at jeg måtte rejse.

Ikke blot gennem disse absolut urimelige betingelser lærte jeg Tycho Brahes underlige genialitet rigeligt at kende, men også gennem mange andre ting i løbet af den tid jeg tilbragte hos ham. Jeg var også blevet advaret af

Observatoriet Uraniborg på Hven. Tycho Brahe forlod Hven i 1597, og de fleste af de arbejder og observationer, han gjorde der, opbevares nu i Det kongelige Bibliotek.

hans studenter, specielt en tysker fra Westphalen, der var hos ham på 6. år uden at have fået anden løn end nogle usle klæder og som ikke kunne komme væk fra ham⁹⁾. Jeg ville være opmærksom og passe på uden videre at gribe den først givne lejlighed til at slippe bort, hvis jeg ikke havde i sinde at overholde betingelserne.

Da jeg endelig kom til den konklusion, besluttede jeg som påskud at bruge anbefalingen fra Dr. Megkbach til den kongelige statholder Henrik Rantzau, hvilken jeg stadig havde. Jeg ville bede om fri i nogle få uger for at rejse dertil og overgive brevet personligt og samtidig bringe et mundtligt budskab, som jeg var blevet pålagt at meddele, for at vende tilbage, når dette var udført. Med Guds hjælp syntes denne plan at kunne lykkes.

Skønt Tycho protesterede og ikke var indstillet på at give mig orlov, selvom jeg foreslog at lade mine ejendele, der var i en kiste, blive på hans slot, gav han mig til slut tilladelse til at være borte en tid.

Efter at have forseglet min kiste på alle sider, som Tycho forlangte, rejste jeg kort efter midsommer med ham til København, hvor han skulle deltage i

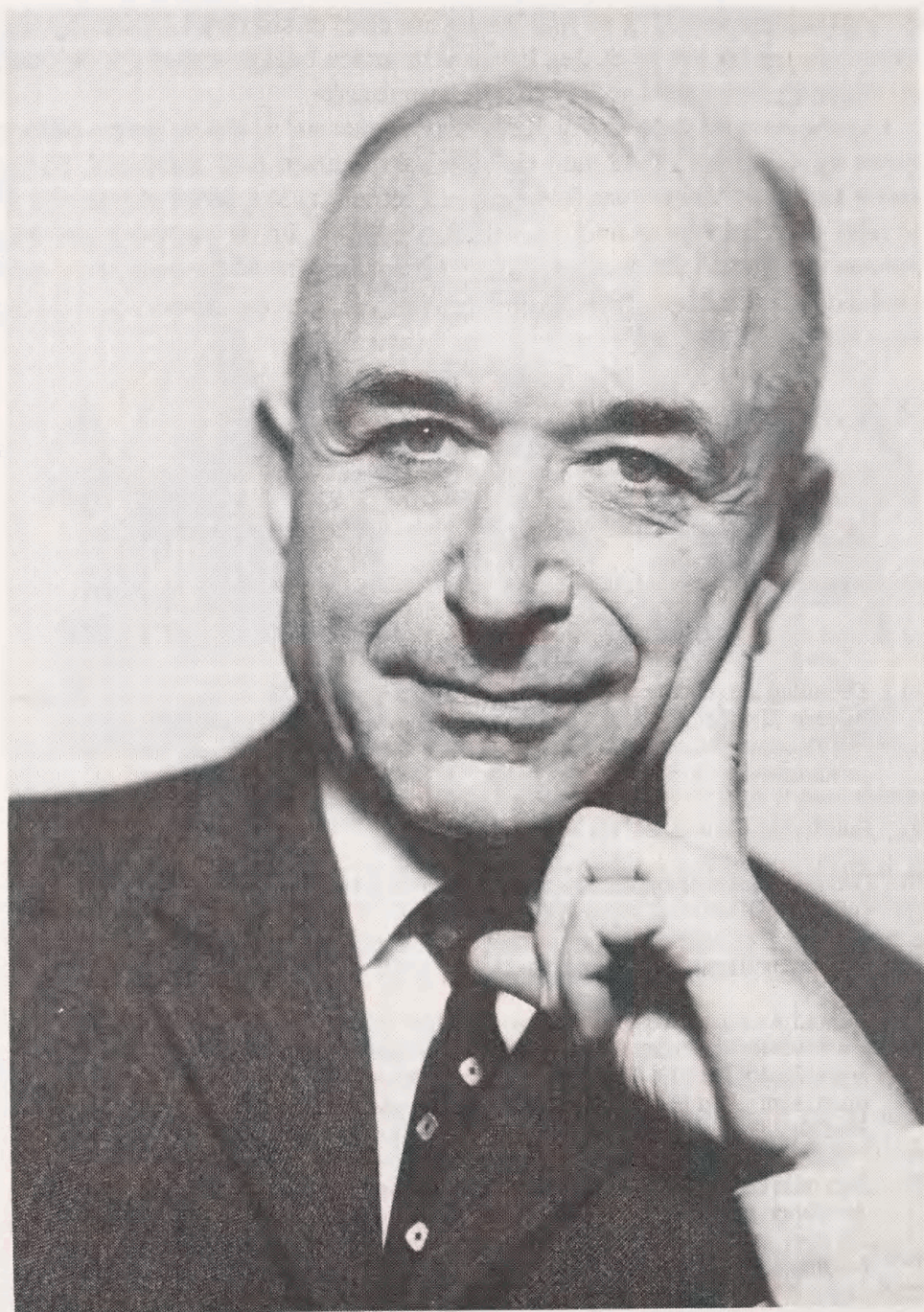
et statsrådsmøde¹⁰⁾. Jeg så mig straks om efter et skib fra Lübeck, og foer afsted, da jeg fik øje på et. Jeg havde ikke anden bagage end et par skjorter, en kappe og lommeværkløder i en sort lærredstaske.

I Guds navn sejlede vi fra København, men en voldsom storm oprørte havet og skipperen måtte mod sin vilje sætte kursen mod Stralsund. Så jeg måtte ende der. Vinden var fuldstændig kontrær, og skipperen rådede mig til at rejse over land for at undgå betydelige udgifter, og da min pung gav mig samme råd, forlod jeg Stralsund med 2 studenter fra Wittenberg, som også skulle derfra til Lübeck over Barth Rostock, Wissmar og Lübeck, hvorfra jeg kom videre til Segeberg.

Noter ved J.R. Christianson:

- 1) Joachim Frederick af Hohenzollern (1546-1602). Ærkebispedømmet af Magdeburgs administrator 1566-1598 og kurfyrste af Brandenburg 1598-1602.
- 2) Datoen var 26. maj 1590.
- 3) John Georg I (1567-1618), prins af Anhalt-Dessau.
- 4) Dronning Sofie af Danmark (1557-1631) var Frederik IIs enke og moder til hertuginde Elizabeth af Brunswick-Wolfenbüttel (1573-1625); hun havde været i Wolfenbüttel til hendes barnebarns, den senere hertug Frederick Ulrich af Braunschweig (f. 5. april 1591), dåb.
- 5) Han forlod Halle d. 26. april 1591.
- 6) Dronning Sofie af Danmark var datter af hertug Ulrich af Mecklenburg (1528-1603) og Elisabeth af Danmark (1524-1586).
- 7) Kr. Himmelfartsaften var onsdag 12. maj 1591.
- 8) Conrad Aslacus, alias Cort Aslakssøn (1564-1624) kom til Hven i 1590 efter at have studeret i Bergen, Malmø og ved universitetet i København. Aslacus blev på Hven fra 1590-1593, da Tychos protection sikrede ham et kongeligt rejsestipendium, som tillod ham at tilbringe 6 studieår udenlands. Han blev professor ved Københavns Universitet i 1600 og blev der indtil sin død.
- 9) Den utilfredse student fra Vestphalen må have været Hans Crol, alias Johannes Aurifaber, som var Tychos instrumentmager på Hven fra ca. 1585 indtil sin død 30. nov. 1591. Crol var aktiv deltager i de astronomiske observationer, ligesom han fremstillede nogle af Tychos mest berømte instrumenter.
- 10) Uraniborgs astronomiske journal noterer at Tycho rejste til et møde i statsrådet i København 29. juni, 1591.

Oversættelse: Annelise L. Andersen.

Bjørn Ochsner (1910-1989)